

Krystyna Ostrowska

Marek Kulesza

Michał Stańczuk

Psychologiczne aspekty służby na rzecz dobra człowieka i społeczeństwa

Psychological aspects of service for the good of humanity and society

„Każdy może być wielki, bo każdy może służyć”
Martin Luter King

W debatach naukowych pojawia się wiele stanowisk wykazujących, że psychologia jako nauka teoretyczno-badawcza i praktyczna w centrum swojej uwagi skupia się na zachowaniach i procesach poznawczych, zwracając uwagę na ich celowość, które niewątpliwie prowadzą do decyzji z uwzględnieniem służby społeczeństwu i jednostce. W przypadku psychologii jako nauki określenie dobra, które ta dziedzina wiedzy oferuje człowiekowi, jest ściśle związane z wypracowanymi na przestrzeni prawie 150 lat nurtami teoretycznych i empirycznych badań. Odnoszą się one do założeń psychoanalizy i neopsychanalizy, behawioryzmu, psychologii poznawczej, emocjonalno-poznawczej, egzystencjalnej, humanistycznej, ewolucyjnej, a także jakości życia. W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: czym jest „dobra człowieka”? w artykule poddano refleksji zagadnienia odnoszące się do aktualnego stanu psychologii praktycznej w ujęciu indywidualnym i badawczo-teoretycznym. Historyczny aspekt polskiej psychologii jako nauki, uwzględniającej służbę społeczeństwu i jednostce, uzupełniają stanowiska wybranych psychologów, którzy wnieśli istotny wkład w jej rozwój.

Słowa kluczowe: dobro człowieka, praktyka psychologiczna, służba społeczeństwu i jednostce

In scientific debates, many positions arise indicating that psychology, as a theoretical, research-based, and practical science, centrally focuses on behaviors and cognitive processes, emphasizing their purposefulness, which undoubtedly leads to decisions with consideration for serving society and the individual. In the case of psychology as a science, the definition of the benefits it offers to humanity is closely related to the theoretical and empirical research trends developed over almost 150 years. They refer to the principles of psychoanalysis and neo-psychoanalysis, behaviorism, cognitive psychology, emotional-cognitive psychology, existential psychology, humanistic psychology, evolutionary psychology, as well as quality of life. In search of an answer to the question, “What is the ‘good of a human being’?”, the article reflects on the issues related to the current state of practical psychology from an individual and research-theoretical perspective. The historical aspect of Polish psychology as a science, taking into account its service to society and the individual, is complemented by the positions of selected psychologists who have made significant contributions to its development.

Key words: human well-being, psychological practice, service to society and the individual.

Wprowadzenie

Rozważania o służebnym znaczeniu psychologii jako nauki i psychologa jako osoby wykonującej określony zawód użyteczności społecznej publicznego zaufania zasadnie będzie rozpocząć od przedstawienia zagadnień związanych z relacją dawca-biorca. Niewątpliwie relacja ta jest relacją nierówności, dawca bowiem dysponuje określonymi dobrami, których potrzebuje biorca, a których aktualnie lub w ogóle nie posiada. Można wyróżnić co najmniej kilka sposobów nawiązywania relacji dawca-biorca. Potrzebujący jakiegoś dobra wie, że dawcą tego dobra może być określona osoba, instytucja, grupa społeczna i sam zwraca się o do tego dawcy. Taki układ określamy jako relację pomiędzy klientem (biorcą) i dostarczającym poszukiwane dobra (dawcą). Układ ten oparty jest na umowie handlowej, klient bowiem zwracając się do dawcy o potrzebne dobra, ma świadomość konieczności odpowiedniego gratyfikowania, zapłaty za otrzymane dobra. Przeciwną do tej relacji jest sytuacja,

gdy to dawca, a nie biorca, dostrzega, iż w jego otoczeniu bliższym czy dalszym są osoby, które wymagają wsparcia z punktu widzenia jakości życia, kondycji zdrowotnej, materialnej i rozwoju osobowego, możliwości przetrwania, zaspokajania codziennych potrzeb biologicznych, psychicznych, społecznych czy duchowych. Taki dawca może sam inicjować nawiązanie relacji dawca-biorca i nie zakłada w niej żadnej zapłaty, jak ma to miejsce w relacji klienckiej, a czyni to całkowicie bezinteresownie. Najczęściej ten typ relacji jest oparty na zasadzie altruizmu. Pomędzy tymi brzegowymi relacjami można wyróżnić wiele takich, które będą ich modyfikacjami w zależności od tego, czy jest sprzedawane, czy też bezinteresownie darowane dobro, jakie zaspokaja potrzeby, pragnienia i dążenia człowieka, a także jaka jest wartość oferowanego dobra. Dawcy oferujący „ogólnie definiowane dobro dla człowieka i jego rozwoju” mogą różnić się między sobą, a także znacznie różnić się z odbiorcą, oceną tego, co jest rzeczywistym dobrem dla człowieka jako pojedynczego człowieka oraz dla jednej konkretnej osoby. Tabela 1 ukazuje najogólniejsze określenia pojęcia „dobra” dla człowieka, które jako cel psychologicznych dociekań stawia sobie określony nurt badawczo-teoretyczny i praktyczny.

Tabela 1. Czym jest dobro człowieka w poszczególnych nurtach teoretyczno-empirycznych i praktycznych w psychologii

L.P.	Nurt teoretyczno-badawczy praktyczny	Cele działania – czym jest dobro człowieka
1.	Psychoanaliza i neopsychoanaliza	Rozwój człowieka, rozładowywanie konfliktów wewnętrznych i zewnętrznych, opanowywanie lęku, przystosowanie się do wymogów biologicznych, społecznych, kulturowych, moralno-prawnych.
2.	Behawioryzm	Skuteczne działanie, osiąganie sukcesu życiowego, ocena zysków i strat w wyniku poddawania się lub unikania czynników będących bodźcami ze środowiska biologicznego, społecznego, fizycznego.
3.	Psychologia poznawcza	Rozwój struktur poznawczych, obrazu siebie i świata oraz istniejących relacji między nimi, przewidywanie skutków podejmowanych decyzji.
4.	Emocjonalno-poznawczy	Uwzględnienie i stymulowanie w rozwoju struktur poznawczych oraz emocjonalnych: przyjemnych i przykrych, kształtowanie opanowywania, wyrażania i rozpoznawania emocji, wychowanie i edukacja, czyli oddziaływanie – bezstresowe – asertywność, nacisk na prawa, które ma człowiek, nieakcentowanie obowiązków jako źródła opresji, przemocy, ograniczania autonomii.

L.P.	Nurt teoretyczno-badawczy praktyczny	Cele działania – czym jest dobro człowieka
5.	Psychologia egzystencjalna	Rozpoznanie i dążenie do realizacji celu i sensu życia z odwołaniem się do respektowanej przez dany nurt antropologii filozoficznej, środowiskowej, religii lub przyjętej przez osoby korzystające z działalności psychologicznej, akcent na rozwój systemu wartości społecznych, kulturowych, indywidualnych, religijnych.
6.	Psychologia humanistyczna	Człowiek jest z natury dobry, jest osobą, której przysługuje godność i wolność, kształtowanie osobowości (tzw. dojrzałej), wykorzystującej wszystkie wrodzone potencjały oraz tkwiące w środowisku naturalnym i społecznym. Jest także głównym dobrem i celem oddziaływań psychologicznych. Celem jest rozwiązywanie konfliktów międzyludzkich oraz satysfakcjonująca i skuteczna komunikacja interpersonalna.
7.	Psychologia ewolucyjna	Głównym dobrem człowieka jest dobór naturalny w celu zapewnienia i dostosowania łącznego, czyli własnego potomstwa. Celem psychologicznych oddziaływań jest ukazanie na jakich drogach można to osiągnąć, a które są destrukcyjne: relacja pasożyt-żywićiel, inwestycji rodzicielskiej, wzajemnego altruizmu.
8.	Psychologia jakości życia	Głównym celem dociekań jest określenie stopnia zaspokojenia potrzeb podstawowych, materialnych, biologicznych, społecznych, psychicznych, duchowych, pomoc w realizacji wartości, więzi społecznej, rozwiązywaniu konfliktów, zapewnieniu dostępności i możliwości edukacji oraz wykształcenia, pracy, kształtowanie i przywracanie radości życia, szczęścia, aspiracji jako subiektywnego zadowolenia z aktualnej egzystencji.

Przedstawione w układzie tabelarycznym cele różnych nurtów psychologicznych i związane z nimi określenia czym jest „dobro człowieka” w indywidualnym i badawczo-teoretycznym ujęciu, w konkretnej działalności musi uwzględniać cykl rozwojowy jednostki i jego poszczególne etapy. Dlatego działania określane mianem służebnym nakierowane na określony etap życia muszą być z nim koherentne.

Pojęcie służby w stosunku do analizowanej relacji dawca-biorca jest nadrzędne, obejmuje zarówno obydwie brzegowe odmiany jak i te, które między nimi kształtują się pod wpływem aktualnych sytuacji życiowych poszczególnych osób czy grup społecznych, a także instytucji i relacji mniej lub bardziej sformalizowanych. Służyć oznacza dawać, udzielać drugiemu człowiekowi, grupie osób, społeczeństwu, państwu, a nawet ludzkości, nie tylko to czego sami nie są w stanie sobie zapewnić, co jest konieczne i niezbędne do przetrwania (w pełni zgodnego z ich naturą), rozwoju, obrony przed zagrożeniami i zrealizowania celu oraz sensu egzystencji.

Służyć to także, a może przede wszystkim, dawać siebie innym. Podkreślić należy, że nie dotyczy to tylko przymiotów związanych z wyodrębnionym obszarem dóbr np. psychologii, a więc wiedzy, kompetencji, umiejętności, dostępności technik diagnostycznych itp., lecz także tego, co nazywano kiedyś ideałem osobowościowym, wzorcem osobowym, a dziś rozpatruje się w kategoriach empatii, wrażliwości czy inteligencji emocjonalnej.

Rozpatrywanie służebności w relacji dawca-biorca wymaga odwołania się do zagadnień związanych z problematyką etyki, moralności oraz aksjologii, szeroko pojętej kondycji osobowości u osoby świadczącej usługi o charakterze użyteczności publicznej, zawodu społecznego zaufania m.in. nauczyciela, lekarza, psychologa, pielęgniarki, policjanta, żołnierza, pracownika socjalnego. Z perspektywy aksjologii, moralności/etyki, osobowości można zasadnie wyprowadzić, zrozumieć, a następnie urzeczywistniać zawartą konotację pojęcia służby, sługi, służebności. Z pozycji tych obszarów osobowego funkcjonowania możemy zasadnie podpowiedzieć współczesnemu człowiekowi, czy jest potrzeba traktowania określonych działalności zawodowych, usług zaufania publicznego w kontekście pojęcia służby. Indywidualny i społeczny system wartości określa z jednej strony pragnienia, cele, dążenia, istotne priorytety życiowe zarówno dawcy, jak i biorcy. Natomiast ramy moralnych granic działania wyznaczają zarówno dostępne środki udzielanych dóbr, jak i możliwości oraz formy gratyfikowania dawcy przez biorcę.

Pojęcie służby od ponad dwóch tysięcy lat rozwijało się i urzeczywistniało dzięki cywilizacji opartej na zasadach chrześcijaństwa. Dlatego zrozumienie jego treści oraz przybliżenie funkcjonalnej roli w relacjach interpersonalnych i społecznych może być przybliżone w pełni w oparciu o przywołanie odpowiednich tekstów ze Starego Testamentu:

*Oto mój Sługa, którego podtrzymuję.
Wybrany mój, w którym mam upodobanie.
Sprawiłem, że Duch mój na Nim spoczął;
On przyniesie narodowi Prawo. (Ks. Izajasza 42,1)*

oraz z Nowego Testamentu:

A kiedy im umył nogi, przywdział szaty i znów zajął miejsce przy stole, rzekł do nich: «Czy rozumiecie, co wam uczyniłem? Wy Mnie nazywacie „Nauczycielem” i „Panem” i dobrze mówicie, bo nim jestem. Jeżeli więc Ja,

Pan i Nauczyciel, umyłem wam nogi, to i wyście powinni sobie nawzajem umywać nogi. Dałem wam bowiem przykład, abyście i wy tak czynili, jak Ja wam uczyniłem. Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Sługa nie jest większy od swego pana ani wysłannik od tego, który go posłał. (św. Jan 13,12-16)

Historyczny aspekt polskiej psychologii jako nauki teoretyczno-badawczej i praktycznej z uwzględnieniem służby społeczeństwu i jednostce

Początki psychologii jako odrębnej dziedziny badań naukowych o charakterze teoretyczno-empirycznym rozpoczynają się z chwilą otwarcia w Lipsku w 1879 r. (144 lata temu) przez Wilhelma Wundta laboratorium psychologicznego badającego podstawowe procesy psychiczne mające swoje oparcie w strukturze i funkcjonowaniu zmysłów. Ocenia się, że około 1900 r. pojawiły się pierwsze koncepcje oraz eksperymentalne techniki i metody pozwalające uzyskać wiedzę o procesach psychicznych wykorzystać dla celów praktyki (por. H - M. Eckardt, R. Hilke 1994). Od tego roku możemy obserwować dynamiczny rozwój psychologii nie tylko w warstwie koncepcyjnej, zarysów teorii, lecz także rozwiązań i zastosowań praktycznych.

Wyliczenie dziś specjalności, w jakich mogą zdobywać wykształcenie przyszli psychologowie, uświadomi czytelnikowi ogrom dokonanych przemian w sferze teorii, a zwłaszcza praktyki. Uwidacznia to coraz bardziej zarysowującą się segmentację człowieka, zarówno w warstwie biologicznej, jak i psychicznej. Poczynając od ujmowania człowieka całościowo, holistycznie jako istoty niepowtarzalnej, wyjątkowej zarówno w czasach starożytnych, jak i zmian nowożytnych oraz współczesnych, zrywających więź z poznawaniem oraz rozumieniem istoty i natury człowieka w relacji do innych istot ludzkich oraz organizmów ożywionych oraz nieożywionych. Dokonuje się to przez uprzedmiotowienie lub zrównanie, a nawet zdegradowanie człowieka do świata roślin i zwierząt. Analizowanie struktury, funkcji i genezy psychiki człowieka dokonywane jest przez wielu specjalistów charakterystycznymi dla nich metodami, a także opisaniu za pomocą pojęć przyjętych przez badacza teorii tylko tego elementu, który został poddany badaniu diagnostycznemu. Psycholog

diagnosta ani nie analizuje, ani nie opisuje całokształtu psychiki, chociaż może dostarczyć również szczątkowe informacje o relacjach (związkach) z czynnikami biologicznymi i środowiskowymi.

Na portalach polskich uczelni publicznych i niepublicznych realizujących kształcenie psychologiczne znajdujemy następujące informacje o wykładach, seminariach, warsztatach, studiach podyplomowych, które gwarantują bycie psychologiem, a także specjalistą w tej dziedzinie nauki: psychologia ogólna, kliniczna, penitencjarna, kryminalistyczna, resocjalizacyjna, społeczna, szkolna, wychowawcza, zdrowia pracy, ewolucyjna, poznawcza, emocji, neuropsychologii, neurolingwistyczna, ekologiczna, środowiska, reklamy, przestrzeni medialnej, matematyczna, moralności, religii, osobowości, aksjologiczna, komunikacji interpersonalnej, konfliktu, tłumy, władzy, propagandy, zarządzania, rodziny i małżeństwa, prenatalna. Akcentowanie w kształceniu akademickim określonych specjalizacji wiąże się z zakresem i treścią przekazywanej wiedzy naukowej, aktualnych koncepcji i prowadzonych badań naukowych w Polsce i na świecie, nabywaniem umiejętności i dostępności narzędzi diagnozy psychologicznej oraz zdobywaniem kompetencji w wyniku własnej działalności praktycznej i dbałości o podnoszenie kwalifikacji zawodowych i osobowościowych.

Charakter dokonanych przemian w nurtach koncepcyjnych, badawczych i zastosowań praktycznych może ukazać także skondensowana historia polskiej psychologii w jej wymiarze teoretycznym i praktycznym (por. tabele 2 i 3). To co jest szczególnym rysem przemian, dotyczy przygotowania akademickiego pierwszego okresu rozwoju psychologii, po zakończeniu I wojny światowej oraz aktualnych postulatów. Pierwszymi twórcami koncepcje, badania i działalność praktyczną były osoby o szerokim akademickim przygotowaniu filozoficznym, pedagogicznym, medycznym, nierzadko z zakresu nauk matematyczno-fizycznych czy przyrodniczych, osoby łączące aktywność społeczną lub polityczną z pasją zdobywania wiedzy o człowieku i społeczeństwie, w celu wykorzystywania jej na tym polu działalności. W warunkach polskich dotyczyło to poszukiwania dróg do wolności, podnoszenia poziomu oświaty i wychowania, zjednoczenia narodu będącego pod różnymi systemami prawnymi, gospodarczymi, oświatowymi i moralności.

Tabela 2. Wkład psychologów polskich w rozwój teoretyczny i praktyki psychologicznej (zestawienie alfabetyczne)

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
1.	Abramowski Józef Edward (1868-1918)	Filozof według wykształcenia akademickiego. Socjolog, psycholog.	Twórca teorii podświadomości oraz teorii poznania, której istotą stały się analizy wspomnień.	Uznawał skuteczność psychoterapii jako metody oddziaływania psychologicznego, dotyczącego związku stanów podświadomościowych z organizmem.	Krytykował metody introspekcji i tezy o tożsamości zjawisk psychicznych ze zjawiskami świadomościowymi, a także atomistyczną koncepcję psychiki, która jego zdaniem powinna być ujmowana całościowo.	Teresa Rzeпа
2.	Ajdukiewicz Kazimierz (1890-1963)	Filozof, logik, metodolog.	Uznawał, że język jest zasadniczym wyrazicielem obrazu świata, jaki człowiek odbiera i jakie doświadcza przeżycia psychiczne, najważniejsza jest sfera używanych pojęć.	W praktyce i kształceniu ważne są jednoznaczność pojęć i znajomość oraz zrozumienie wyrażen językowych używanych w życiu potocznym i naukowym.	Był autorem podręczników szkolnych z zakresu logiki.	Teresa Rzeпа
3.	Baley Stefan (1885-1952)	Filozof, doktor medycyny, psycholog.	Twórca polskiej psychologii wychowawczej i pedagogii, inicjator badań nad przestępczością dzieci i młodzieży oraz postępowaniem z nimi.	Utworzenie katedry psychologii wychowawczej w Uniwersytecie Warszawskim. Inicjowanie poradnictwa zawodowego dla młodzieży. Rozwój psychotechniki. Inicjowanie ekspertyz sądowych w sprawach nieletnich świadków. Badania z zakresu sportu i wychowania fizycznego.	Podręcznik psychologii społecznej. Elementy rozwoju psychiki dziecka; Rozważania o działalności psychologów szkolnych.	Elwira Kosnariewicz

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
4.	Biegeleisen-Zelazowski Bronisław (1881-1963)	Filozof, Ukończył także studia politechniczne.	Twórca psychologii pracy w Polsce. Koncentrował się na psychologicznych warunkowaniach ludzkiej pracy ze szczególnym uwzględnieniem pracy nauczyciela i wykorzystaniu psychotechnicznych możliwości.	Przyczynił się do rozwoju poradnictwa zawodowego oraz wykorzystania metod psychotechnicznych i testów inteligencji oraz statystyki w poradnictwie zawodowym; Przyczynił się do rozwoju badań nad psychologią transportu.	Główne publikacje dotyczyły zastosowań metod psychotechnicznych w psychologii pracy.	Władysława Bronska
5.	Błachowski Stefan (1889-1962)	Studiował filozofię, psychologię i polonistykę oraz nauki przyrodnicze i fizykę.	Głównym zainteresowaniem były początkowo wrażenia a następnie spostrzeżenia, które traktował jako odrębne zjawiska podlegające badaniu jak inne zjawiska fizyczne. Za główną metodę badań uważał introspekcję. Był także inicjatorem badań nad zjawiskami przeżyć religijnych.	Był autorem wielu prac dotyczących trudności wychowawczych oraz dzieci zdolnych oraz psychologicznych podstaw do wyboru zawodu.	Publikował w zarówno w polskich jak i zagranicznych czasopiśmieach.	Andrzej Mężyk
6.	Budkiewicz Janina (1896-1982)	Ukończyła studia filozoficzne, a także psychologiczne.	Główne zainteresowania dotyczyły badań nad procesami poznawczymi z uwzględnieniem błędów w myśleniu.	W ramach poradnictwa zawodowego zajmowała się zagadnieniami psychotechniki. Była czynnym uczestnikiem Kola Psychologów Szkolnych.	Popularyzowała nowe metody badawcze dotyczące poradnictwa zawodowego i historii myśli psychologicznej.	Teresa Rzeпа
7.	Dawid Jan Paweł Władysław (1859-1914)	Studiował nauki przyrodnicze i psychologiczno-pedagogiczne w Lipsku.	Napisał pierwszą pracę opartą na badaniach empirycznych przeprowadzonych przy pomocy własnej metody opartej o współczesną wiedzę psychologiczną o rozwoju człowieka. Uznawał, że rozwój dziecka zależy od czynników biologicznych, psychicznych, środowiskowych oraz własnej aktywności dziecka. Uwzględniał także rozwój duchowy – religijny.	Angażował się w pracę Towarzystwa Kursów Naukowych oraz Przeglądu Pedagogicznego.	Dokonał rozróżnienia pomiędzy psychicznym, duchowym i moralnym rozwojem człowieka. Każdemu z tych wymiarów przypisywał inne potrzeby.	Krystyna Ostrowska

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
8.	Dąbrowski Kazimierz (1902-1980)	Psychiatra, psycholog, Organizator ruchu higieny psychicznej w Polsce.	Twórca teorii dezintegracji pozytywnej. Analizował zagadnienia nerwic oraz nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży.	Założyciel Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej oraz związanych z nim poradniami stymulującymi ochronę zdrowia psychicznego.	Do najważniejszych dokonania należy warstwową teorią rozwoju człowieka od integracji biologicznej do ideału indywidualnego i społecznego, która dokonuje się pod wpływem czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Stąd ważne wychowanie i samowychowanie, autoterapia i terapia.	Krystyna Ostrowska
9.	Dryjski Albert Józef (1889-1956)	Studiował na wydziale Historyczno-Filologicznym i Fizyko-Matematycznym. Wiedzę psychologiczną zdobywał w Lipsku, Paryżu, Nancy i Rosji.	Zajmował się psychologią eksperymentalną dotyczącą fizjologii człowieka oraz temperamentu.	Pracował jako nauczyciel w Gimnazjum, był docentem w Katedrze Psychologii Eksperymentalnej Uniwersytetu Poznańskiego, a także w Katedrze Psychologii Eksperymentalnej Wolnej Wszechnicy.	Dokonał krytyki psychoanalizy, a także analizy pojęcia temperamentu jako siły i szybkości uczuć i popędów z pominięciem procesów poznańczych.	Elwira Kosnatowicz
10.	Dybowski Mieczysław (1885-1975)	Studiował filozofię, teologię. Przyjął święcenia kapłańskie. Studia psychologiczne podjął w Paryżu.	Zajmował się problematyką woli, prowadził w tej dziedzinie badania eksperymentalne, skonstruował testy do badania woli.	Był prefektem szkół średnich, a następnie pełnił funkcję akademickie w Uniwersytecie Poznańskim, Wileńskim, Współpracował z Ferruccio Banissonim i Agostino Gemellim (Włochy).	Nadał wielu terminom teoretycznym woli sens empiryczny. Uważał, że wola jest odrębną strukturą psychiczną, która sprawia zmiany na zewnątrz jednostki i wewnątrz jej.	Tomasz Ochcinowski

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
11.	Gebblewicz Eugeniusz (1904-1974)	Studiował filozofię, psychologię i botanikę.	Głównie interesował się fizjologią zmysłów, wykorzystywaną w analizie wyobrażeń odtwórczych, węchowych. Analizował teorię walki z uwzględnieniem zasad prakseologii.	Był członkiem i założycielem Polskiego Towarzystwa Psychologicznego; Popularyzował zagadnienia etyki i estetyki sportu.	Wspólnie z Yves Le Grandem odkrył i objaśnił zjawisko odbarwiania się tarcz świetlnych migoczących w widzeniu bocznym. Dokonał krytycznego przeglądu światowych badań dotyczących psychologii węchu. Cenił wysoko badania fizjologiczne, które dadzą się przewidzieć.	Teresa Rzepa
12.	Gerstmann Stanisław (1911-1983)	Psycholog, pedagog i filolog.	Główne zainteresowania teoretyczne dotyczyły zadań, przedmiotu i metody psychologii. Uważał, że podstawą zachowania są określone cechy psychiczne.	Wyodrębnił tak zwaną psychologię konkretną, która niesie pomoc człowiekowi w zorganizowaniu jego własnego życia i innych ludzi. Postulował poradnictwo psychologiczne i wychowawcze oraz kierowanie ludzką pracą.	Był autorem wielu prac zawartych w Przeglądzie Psychologicznym. Opracował podstawy psychologii konkretnej (praktycznej).	Zofia Buczek
13.	Grzegorzewska Maria (1888-1967)	Psycholog i pedagog.	Twórcza pedagogiki specjalnej. Uważała, że należy podmiotowo traktować dziecko, a także że wzór osobowy nauczyciela ważniejszy jest niż pomoce dydaktyczne. Podkreślała rozwój potrzeb społecznych i zainteresowań dzieci.	Założycielka Instytutu Pedagogiki Specjalnej i Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie.	Zainicjowała wydawanie czasopisma „Szkoła Specjalna” poświęconego sprawom nauczania i wychowania dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi.	Arkadiusz Kozłowski

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
14.	Grzywka-Kaczyńska Maria (1886-1979)	Psycholog, pedagog, studiowała także historię.	Prowadziła badania nad zależnością pomiędzy inteligencją, rozwojem fizycznym, cechami osobowości i metodami nauczania w szkole podstawowej. Zajmowała się pomiarem psychologicznym, dbając o wyraźne wskaźniki psychometryczne testów, poszukiwała także przyczyn nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży.	Współorganizatorka ruchu higieny psychicznej w Polsce, z jej inicjatywy powstał anonimowy telefon zaufania i poradnictwo dla dzieci i młodzieży.	Udziałała się lub współtworzyła organizacje wspierające rozwój psychologii teoretycznej i praktycznej: Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Polskie Towarzystwo Higieny Psychicznej, Towarzystwo do Walki z Kalcetwem.	Krystyna Ostrowska
15.	Han-Ilgiewicz Natalia (1869-1957)	Pedagog, psycholog, kryminolog. Studiowała także prawo i medycynę.	Przyjmowała założenie o dobroci natury człowieka, uważając, że nie ma w tym względzie różnic pomiędzy przestępcami i nie przestępcami, u przestępców dochodzi do zaburzeń w rozwoju moralnym i społecznym, który jest możliwy do odwrócenia w efekcie działań psychologicznych a jego początek rozpoczyna się w procesie diagnozy. Podkreślała, że istotną rolę odgrywa środowisko społeczne, w tym rodzina, szkoła i rówieśnicy.	Pracowała jako nauczycielka w dziedzinie nieprzystosowanymi społecznie, a także w szkolnictwie specjalnym.	Uważała, że proces dialegnozy psychologicznej czy psychologicznej powinien być początkiem niwelowania zaburzeń w rozwoju społecznym, moralnym i duchowym. Kładła silny nacisk na czynniki zewnętrzne, rodzinę, szkołę środowisko lokalne.	Krystyna Ostrowska
16.	Heinrich Władysław (1869-1957)	Psycholog, filozof, współpracował z Kazimierzem Twardowskim, tworząc Pracownię Psychologii Doświadczalnej.	Badał etapy kariery szkolnej i wpływu czynników wrodzonych na rozwój całego człowieka. Szczególną uwagę kierował na niepełnosprawność.	Był redaktorem Kwartalnika Filozoficznego. Zorganizował Naukowe Towarzystwo Pedagogiczne. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.	Odrzucił kartezjański dualizm natury człowieka. Krytycznie oceniał współczesny mu stan badań psychologicznych.	Zofia Buczek

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
17.	Hornowski Bolesław (1914-1983)	Psycholog. Studiował pedagogikę i biologię w Edynburgu.	Zajmował się zagadnieniami zdolności i psychometrii. Przewodził pionierskie badania nad związkiem między rozwojem umysłowym i rozwojem rysunku u dziecka, rolę czynników psychologicznych w działaniu i zachowaniu człowieka.	Początkowo pracował jako nauczyciel, następnie jako profesor i dyrektor Instytutu Psychologii UAM. Redaktor naczelny „Przeglądu Psychologicznego”.	Zajmował się także kształtowaniem świadomości i przekonania dzieci i młodzieży, uznając, że w tym procesie ważną jest własna aktywność i oddziaływanie wychowawcze.	Ryszard Stachowski
18.	Joteyko Józefa (1866-1928)	Studiowała nauki przyrodnicze i fizyczne oraz medyczne.	W Paryżu zajmowała się problematyką zmęczenia, znużenia i bólu. Zorganizowała (1912) Międzynarodowy Fakultet Pedagogii w Brukseli, zajmując się działalnością psychologii pedagogicznej.	Pracowała w Instytucie Pedagogiki Specjalnej od momentu założenia. Współpracowała z wybitnymi osobowościami fizycznej (robotnika). Polskim Towarzystwem Psychotechnicznym i Instytutem Pedagogicznym.	Była przeciwniczką taylorizmu, który dążył do zmechanizowania wszystkich czynności fizycznych (robotnika). Sformułowała tezę o istnieniu odrębnego obwodowego narządu bólu, niezależnego od ośrodkowych w centralnym układzie nerwowym.	Krystyna Ostrowska
19.	Kaczkowska Janina (1895-1978)	Psycholog, pedagog, studiowała także filozofię.	Główne zainteresowania dotyczyły poradnictwa i zawodowego i psychotechniki, m.in. poszukiwanie i przygotowywanie nowych narzędzi badawczych.	Zorganizowała poradnię związane z kształceniem zawodowym kobiet, powierzone Jej także kierownictwo Centrali Poradni Zawodowych Stowarzyszenia „Służba Obywatelska”. Celem było prowadzenie badań selekcyjnych do poszczególnych zawodów oraz nauczanie i wychowanie, z uwzględnieniem poradnictwa dla kobiet.	Była członkiem Towarzystwa Psychotechnicznego oraz członkiem Komitetu redakcyjnego „Psychotechniki”.	Krystyna Ostrowska

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
20.	Konorski, Jerzy (1903-1973)	Neurofizjolog, studiował matematykę, medycynę, psychologię.	Twórca teorii integracyjnej mózgu prowadził prace badawcze nad odruchami, opisał funkcjonowanie układu nerwowego jako regulatora zachowania. Psychologię postrzegał jako ściśle powiązanie z układem fizjologicznym, przede wszystkim z mózgiem.	Pracował zarówno w ośrodkach badawczych, jak i szpitalach w Polsce i za granicą.	Uznawał, że zjawiska psychiczne mają swoją podstawę w anatomii i funkcjonowaniu układu nerwowego w związku z tym działalność mózgu człowieka i zwierząt jest zbieżna na te same podniety. Organizm reaguje nie na pojedyncze bodźce, lecz ich zespolę.	Zofia Buczek
21.	Kreutz Mieczysław (1893-1971)	Studiował filozofię i biologię.	Główne zainteresowania to metodologia psychologii oparta na metodzie introspekcji. Osobowość uważał jako zbiór pewnych dyspozycji, które u poszczególnych osób występują w różnym stopniu. Definiował takie pojęcia jak temperament, charakter oraz wola.	Pracował jako nauczyciel, a następnie, pracownik naukowy Zakładu Psychologii Uniwersytetu Lwowskiego, a także Wrocławskiego i Warszawskiego. Aktywnie uczestniczył w Polskim Towarzystwie Psychologicznym.	Krytykował wartość i przydatność testów psychometrycznych i projekcyjnych.	Terasa Rzepa
22.	Lewicki Andrzej (1910-1972)	Psycholog, studiował także polonistykę.	W pracy badawczej zajmował się procesem uczenia się pojęć. Opracował własną metodę badania tego procesu. Wypunktował czynniki, które przeszkadzają w korzystaniu z nowych informacji. Zdefiniował także proces poznawczy jako mechanizm umożliwiający człowiekowi przystosowanie się do środowiska.	Utworzył pierwszą w kraju katedrę Psychologii Klinicznej.	Głównym zainteresowaniem była analiza całości procesów poznawczych z wykorzystaniem koncepcji Iwana P Pawłowa, która głosiła, że zachowanie organizmu jest sterowane przez centralny układ nerwowy.	Ryszard Stachowski

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
23.	Lipska-Librachowa Maria (1878-1955)	Psycholog, pionier pedologii, pedagog.	Przedmiotem Jej teoretycznych zainteresowań była problematyka myślenia oraz inteligencji dzieci i młodzieży. Uważał, że nauka powinna być podstawą dla wszelkiej pracy wychowawczej. Naukowiec praktyk, dążył, by ludzie uczyli się metodologicznie myślenia. Jednocześnie rozgraniczał pracę naukową od pracy społeczno-politycznej. Zwolennik dziedziczności.	Popularyzowała nowe metody badania inteligencji i myślenia dzieci i młodzieży. Na terenie Petersburga prowadził prelekcje, przekłady, własne publikacje z zakresu psychologii i filozofii.	Była autorką opisu środowiska i charakterystyki dzieci wiejskich.	Teresa Rzepa
24.	Mahrburg Adam (1855-1913)	Filozof, psycholog, pedagog, publicysta.			Psychologię traktował jako naukę empiryczną, metody psychologiczne to przede wszystkim eksperyment, jednakże psychologia nie daje odpowiedzi na wiele podstawowych problemów, z którymi styka się człowiek.	Elwira Kosnarewicz
25.	Malewski Andrzej (1929-1963)	Socjolog, metodolog, psycholog społeczny.	Przedstawił propozycje rozwoju psychologii społecznej jako nauki opartej nie na gromadzeniu faktów, ale integrującej i prowadzącej do formułowania teorii. Opracował analityczną teorię dysonansu poznawczego, konformizmu, frustracji – agresji.	Był kierownikiem Pracowni Psychologii Społecznej w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN.	Ważniejsze prace: „O zastosowaniach teorii zachowania” i „O nowy kształt nauk społecznych”.	Teresa Rzepa
26.	Pieter Józef (1904-1989)	Psycholog, filozof, filolog klasyczny.	Badania koncentrował wokół zagadnień efektywnego uczenia się w szkole, problemów osobowości w ujęciu struktury potrzeb oraz historii psychologii.	Organizował Zakład Psychologii Sportu w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, był doradcą w referacie Psychotechnicznym Departamentu Dowodzenia Ogólnego Ministerstwa Spraw Wojskowych.	Redaktor naczelny kwartalnika pedagogicznego „Chowanna”. Przyniósł się do powstania Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach, a w nim Komisji Pedagogicznej podejmującej liczne badania naukowe.	Władysława Błońska

L.P.	Badacze	Korzenie psychologii	Działalność teoretyczno-badawcza	Działalność praktyczna	Publikacje naukowe i publicystyczne	Autorzy opracowania
27.	Rudniański Stefan (1887-1941)	Filozof, psycholog, pedagog.	Przyjmował założenie o pierwowrotności materii wobec ducha. Używał zamiennie terminów jaźń, świadomość, osobowość. O problemach psychologicznych wypowiadał się, gdy wymagały tego względy pedagogiczne lub rozważania filozoficzne. Umysłowi przypisywał rolę porządkującą doświadczenie.	Pracował jako nauczyciel.	Był działaczem społecznym.	Zofia Buczek
28.	Szycówna Aniela (1869-1921)	Psycholog, pedagog.	Zainteresowania badawcze dotyczyły głównie problematyki tworzenia pojęć u dzieci oraz oddziaływań wychowawczych w klasie szkolnej.	Autorka koncepcji szkoły podstawowej i roli tego nauczania w systemie edukacji ogólnokształcącej, przygotowała podręczniki metodyczne i metody nauczania początkowego.	Była redaktorką czasopism pedagogicznych „Nowe Tory” oraz „Szkoła Powszechna”, współpracowała również z „Przełudem Pedagogicznym”. Prowadziła badania nad zasobem pojęć dzieci korzystając z <i>kwestionariusza</i> Polskim Towarzystwem Badań nad Dziećmi.	Krystyna Ostrowska

Aktualny stan psychologii praktycznej. Dane statystyczne

Ogólnopolski Związek Zawodowy Psychologów (OZZP) w 2019 r. przeprowadził sondażowe badania wśród psychologów i studentów psychologii. W opublikowanym raporcie pn. *Badanie przekonań środowiska psychologów na temat ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów* (wyd. Łódź, luty 2020 r.)¹ przedstawił m.in. strukturę zamieszkania badanych, ich zawodowy status oraz branże, dla której świadczą usługi psychologiczne. W badaniu uczestniczyło 4277 psychologów i 307 studentów. Ze względu na to, że pytania w ankiecie były jedno- lub wielokrotnego wyboru, suma wartości procentowych w poszczególnych pytaniach nie zawsze wynosi 100. Poniższe tabele (od 3 do 6) pochodzą z ww. raportu i ukazują rozkład analizowanych zmiennych.

Tabela 3. Charakterystyka badanej grupy pod względem rodzaju studiów psychologicznych, które ukończyli lub aktualnie kontynuują. Porównanie grupy psychologów i studentów. Badanie OZZP 2019.

Tryb studiów	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Jednolity 5-letni	91,1	3896	71,3	219	<0,001
Jednolity z indywidualnym tokiem nauczania	7,8	332	15,3	47	
Dwustopniowy 3 lata (licencjat z psychologii) + 2 lata (magister z psychologii)	0,3	14	8,5	26	
Dwustopniowy 3 lata (licencjat z innego kierunku) + 2 lata (magister z psychologii)	0,2	10	2,6	8	
Inny tryb kształcenia, w tym studia za granicą na poziomie MA	0,6	25	2,3	7	

¹ <https://www.ozzp.org.pl/images/do-pobrania/Raport-OZZP-Badanie-przekonan-srodowiska-psychologow-na-temat-usatawy-o-zawodzie-psychologa-i-samorzadzie-zawodowym-psychologow.pdf> (dostęp: 9.02.2023).

Tabela 4. Charakterystyka badanej grupy pod względem wielkości miejsca zamieszkania. Porównanie grupy psychologów i studentów. Badanie OZZP 2019

Wielkość miejsca zamieszkania (liczba mieszkańców)	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Wieś	9,0	386	8,1	25	0,006
Bardzo małe miasto do 10 tys.	3,2	135	3,3	10	
Małe miasto do 50 tys.	16,2	693	14,3	44	
Średnie miasto do 150 tys.	16,5	707	8,8	27	
Duże miasto do 500 tys.	20,0	853	25,7	79	
Bardzo duże miasto >500 tys.	34,7	1485	39,1	120	
Brak danych	0,4	18	0,7	2	

Tabela 5. Charakterystyka badanej grupy pod względem aktualnego statusu zawodowego. Porównanie grupy psychologów i studentów. Badanie OZZP 2019

Status zawodowy	Psychologowie n=3953		Studenci psychologii n=289		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Pracuję na stanowisku psychologa	75,8	2997	4,8	34	<0,001
Pracuję na stanowisku, w którego nazwie nie ma słowa <i>psycholog</i>	14,2	564	28,0	81	
Prowadzę własną działalność gospodarczą	28,3	1117	2,1	6	
Aktualnie nie pracuję	2,0	79	42,9	124	
Nie jestem zawodowo związany z psychologią	1,6	65	23,2	67	

Tabela 6. Charakterystyka badanej grupy pod względem branży, w której aktualnie świadczą usługi psychologiczne. Grupa psychologów. Badanie OZZP 2019

Branże aktualnej pracy	Psychologowie $n=4277$	
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie
Ochrona zdrowia	52,2	2235
Oświata	38,9	1664
Pomoc społeczna	20,4	871
Szkolnictwo wyższe i badania naukowe	12,3	528
Orzecznictwo	7,3	312
Psychologia transportu	5,7	244
Badania psychotechniczne	5,7	245
Psychologia pracy, organizacji i zarządzania	5,6	240
Nauczanie psychologii poza szkolnictwem wyższym	5,1	218
Służby mundurowe	3,4	145
Badania niepowiązane ze szkolnictwem wyższym	2,3	99
Instytucje rynku pracy	1,2	52
Psychologia sportu	1,0	42
Resocjalizacja	0,5	21
Inne	6,3	271

Od 1994 r. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej wydawało biuletyn pn. „Problemy Poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego”, w którym każdego roku dokonywana była analiza liczby placówek i świadczonych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

W 1995 r. analizowano szczegółowo działalność poradnictwa w zakresie doradztwa zawodowego, uznając, że w okresie dokonującej się transformacji ustrojowej i gospodarczej niezbędne jest wzmocnienie oraz rozpoznanie kapitału ludzkiego (młodzieży) dla gospodarki

rynkowej oraz wymogów kwalifikacyjnych nowych zawodów. W tym okresie w Polsce (funkcjonowało 49 województw) poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne realizowane było w 594 poradniach, w których prowadzono doradztwo zawodowe obok wspierania uczniów zdolnych mających trudności w przyswajaniu wiedzy szkolnej i relacjach interpersonalnych. Zmiana podziału administracyjnego Polski (1.01.1999 r.), zmniejszenie liczby województw z 49 na 16 oraz utworzenie samorządów wojewódzkich i powiatowych przesunęły punkt ciężkości wspierania rodziny z państwa na samorządy lokalne, samorządy zawodowe i organizacje społeczne. Natomiast uchwalona w 1997 r. nowa Konstytucja RP (por. art. 17²) umożliwiła tworzenie samorządów zawodowych reprezentujących osoby wykonujące zawody zaufania publicznego.

Od tego czasu systematycznie zmienił się obraz funkcjonujących placówek wspierających system oświaty. Obecnie w całej Polsce funkcjonują poradnie psychologiczno-pedagogiczne publiczne i niepubliczne (por. tabela 7).

Tabela 7. Liczba poradni psychologiczno-pedagogicznych w Polsce

L.P.	Województwo	Liczba Poradni publicznych i niepublicznych stan na dzień 20.09.2022*)	Liczba Poradni stan w 2019 **)		
			Ogółem poradnie publiczne i niepubliczne	Poradnie publiczne	Poradnie niepubliczne
1.	Dolnośląskie	84	91	50	41
2.	Kujawsko-Pomorskie	51	50	29	21
3.	Lubelskie	75	81	40	41
4.	Lubuskie	29	29	20	9
5.	Łódzkie	76	79	40	39
6.	Małopolskie	81	98	49	49
7.	Mazowieckie	248	238	76	162
8.	Opolskie	21	21	16	5

² Art. 17 1. W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. 2. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu. Samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej.

L.P.	Województwo	Liczba Poradni publicznych i niepublicznych stan na dzień 20.09.2022*)	Liczba Poradni stan w 2019 **)		
			Ogółem poradnie publiczne i niepubliczne	Poradnie publiczne	Poradnie niepubliczne
9.	Podkarpackie	51	53	26	27
10.	Podlaskie	39	41	21	20
11.	Pomorskie	95	98	30	68
12.	Śląskie	118	129	56	73
13.	Świętokrzyskie	40	40	17	23
14.	Warmińsko-Mazurskie	40	42	26	16
15.	Wielkopolskie	97	94	60	34
16.	Zachodniopomorskie	55	57	31	26
	Ogółem	1200	1241	587	654

*) źródło danych: Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, https://www.coig.com.pl/lista_wykaz_poradni-psychologiczno-pedagogicznych.php (dostęp: 10.01.2023 r.)

**) źródło danych: www.edubaza.pl <https://placowki-doskonalenia-nauczycieli.edu-baza.pl/> (dostęp: 10.01.2023 r.)

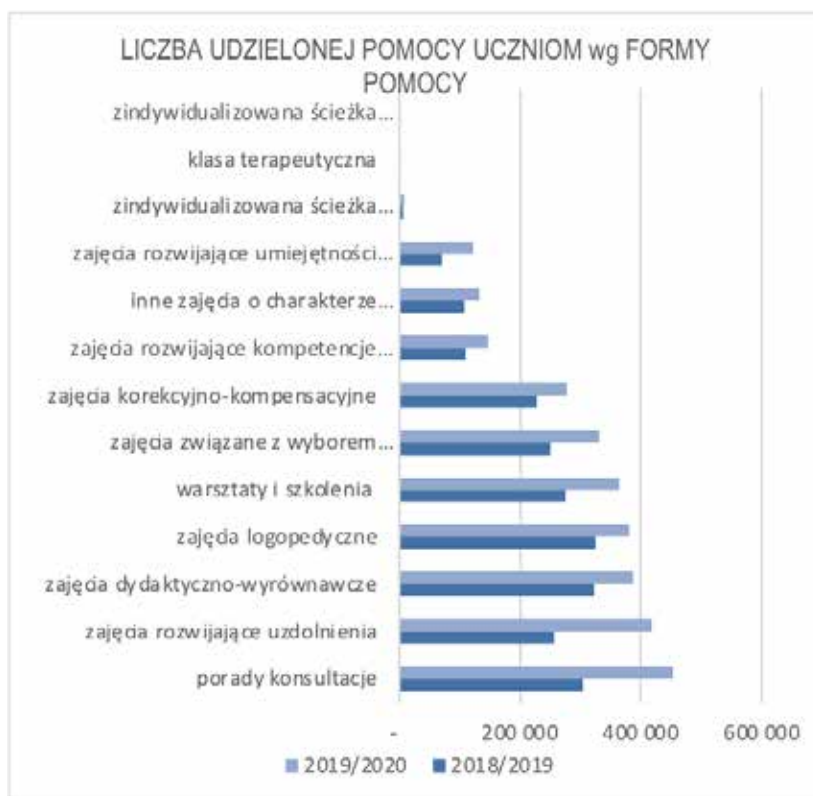
W latach 2018-2020 działalność poradnictwa koncentrowała się wokół czternastu istotnych w tym czasie form pomocy uczniom, rodzicom i nauczycielom (por. tabela 8 i wykres 1). Prezentowane dane mogą wskazywać na fakt udzielenia wielokrotnego wsparcia pojedynczej osobie. Jednocześnie zaobserwować można systematyczny wzrost zapotrzebowania i udzielania wsparcia psychologicznego. Znaczący wzrost liczby udzielonej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w porównaniu do lat poprzednich, zaznaczył się w roku 2020, co może być konsekwencją wprowadzenia nauki w formie zdalnej, w związku z ogłoszonym stanem epidemii COVID19 (brak aktualnych danych dotyczących form pomocy psychologiczno-pedagogicznej uniemożliwia dalszą analizę zjawiska).

Tabela 8. Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w latach 2018/2019 i 2019/2020 *)

ID	Forma Pomocy Psychologicznej	Ogółem 2018/2019	Ogółem 2019/2020	Różnica 2019/2020 -2018/2019	Wzrost 4:3
1	zajęcia rozwijające uzdolnienia	257 713	417 837	160 124	1,62
2	zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	227 619	277 390	49 771	1,22
3	zajęcia logopedyczne	325 376	381 458	56 082	1,17
4	zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne	109 606	148 188	38 582	1,35
5	inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	108 933	133 217	24 284	1,22
6	indywidualizowana ścieżka realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego	109	180	71	1,65
7	porady konsultacje	305 205	453 649	148 444	1,49
8	klasa terapeutyczna	1 812	2 029	217	1,12
9	zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się	70 236	123 489	53 253	1,76
10	zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze	321 776	386 439	64 663	1,20
11	zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu	250 260	330 337	80 077	1,32
12	indywidualizowana ścieżka kształcenia	7 297	9 837	2 540	1,35
13/14	warsztaty i szkolenia	275 776	364 251	88 475	1,32
	Ogółem	2 261 718	3 028 301	766 583	1,34

*) Obliczenia w tabeli sporządzone na podstawie danych dostępnych na <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1964,pomoc-psychologiczno-pedagogiczna-w-szkolach> (dostęp: 10.01.2023 r.)

Wykres 1. Liczba udzielonej pomocy uczniom według form pomocy w latach 2018/2019 i 2019/2020

Postulaty środowiska psychologicznego

Ogólnopolski Związek Zawodowy Psychologów podjął w 2019 r. kroki zmierzające do uregulowania sytuacji prawnej zawodu psychologa. Aczkolwiek 8 czerwca 2001 r. została uchwalona ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, a formalnie weszła w życie 1 stycznia 2006 r., to ze względu na brak przepisów wykonawczych ustawa jest dokumentem martwym w sensie prawnym.

Członkowie OZZP przygotowując nowelizację poprzedniej ustawy, przeprowadzili internetowy sondaż w środowisku psychologów praktyków i akademickim. W projekcie znowelizowanej ustawy w art. 4 wskazane są następujące działania obejmujące zawód psychologa: diagnoza psychologiczna, opiniowanie psychologiczne, orzekanie psychologiczne,

prowadzenie przez psychologa psychoterapii w tym psychoterapii uzależnień, prowadzenie prac badawczych i rozwojowych w dziedzinie psychologii, działalność dydaktyczna w zakresie psychologii, kierowanie pracą zawodową innych osób wykonujących zawód psychologa.

Badania przeprowadzone przez OZZP opublikowane w raporcie pn. *Badanie przekonań środowiska psychologów na temat ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów* (wyd. OZZP, Łódź, luty 2020 r.) obejmowały także zagadnienia dotyczące preferencji środowiska psychologów dotyczących regulacji zawodu psychologa zawartych w ustawie o zawodzie psychologa.

Tabela 9. Charakterystyka badanej grupy pod względem przynależności do organizacji zawodowej zrzeszającej psychologów. Grupa psychologów. Badanie OZZP 2019

Przynależność do organizacji zawodowej	Psychologowie n=4185	
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie
Nie należę do żadnego związku ani towarzystwa	58,5	2446
Inne towarzystwo naukowe/stowarzyszenie itp.	18,1	758
Polskie Towarzystwo Psychologiczne (PTP)	16,7	698
Inna organizacja związkowa	9,7	404
Ogólnopolski Związek Zawodowy Psychologów (OZZP)	7,8	326

Tabela 10. Porównanie preferencji badanych psychologów i studentów dotyczące tego, co mogłoby być powodem utraty bądź zawieszenia uprzednio uzyskanego prawa do wykonywania zawodu psychologa. Oczekiwania wobec regulacji w ustawie o zawodzie psychologa. Badanie OZZP 2019

Odpowiedź	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic P
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	
Powody oczywiste (śmierć psychologa, wniosek samego psychologa, utrata praw publicznych, brak zdolności do czynności prawnych)	81,6	3488	80,5	247	0,334
Prawomocny wyrok sądowy skazujący na karę zakazu wykonania zawodu psychologa	76,6	3277	75,2	231	0,306
Prawomocne orzeczenie Komisji Odpowiedzialności Zawodowej skazujące na karę pozbawienia prawa do wykonywania zawodu	54,5	2333	58,3	179	0,119
Prawomocny wyrok sądowy skazujący za umyślne przestępstwo na karę pozbawienia wolności	53,5	2288	60,3	185	0,013
Stan zdrowia uniemożliwiający wykonywanie zawodu psychologa (na podstawie komisji powołanej przez samorząd/organ nadzorujący)	39,0	1667	45,6	140	0,016
Niepracowanie w zawodzie psychologa przez X lat w ciągu ostatnich Y lat	17,1	732	11,4	35	-
Niedopełnienie obowiązku stałego doskonalenia zawodowego	15,7	670	25,4	78	<0,001
Nie mam zdania w tej sprawie	3,0	128	1,0	3	0,104
Nieopłacenie przez X miesięcy składek członkowskich do samorządu zawodowego psychologów	2,9	126	2,0	6	-
Inne powody	1,9	83	4,2	13	-

Tabela 11. Porównanie preferencji badawczych psychologów i studentów dotyczące tego, jakie powinny istnieć rodzaje ewidencji psychologów. Oczekiwania wobec regulacji w ustawie o zawodzie psychologa. Badanie OZZP 2019

Odpowiedź	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Centralny Rejestr Psychologów (skupiający wszystkich psychologów z tytułem magistra uzyskanym po ukończeniu kierunku psychologa; z prawem do wykonywania zawodu i bez)	64,4	2754	75,2	231	<0,001
Lista psychologów z prawem do wykonywania zawodu psychologa	46,3	1982	48,9	150	0,227
Lista psychologów-opiekunów/mentorów (osób spełniających wymagania dotyczące bycia opiekunem staży, które złożą wnioszek o wpisanie na listę	33,9	1450	33,6	103	0,455
Rejestr indywidualnych praktyk psychologicznych	26,5	1132	31,6	97	0,028
Lista psychologów z tymczasowym prawem do wykonywania zawodu psychologa (dla osób po studiach, w trakcie stażu zawodowego, które pełne prawo do wykonywania zawodu psychologa otrzymają po pozytywnym ukończeniu stażu)	19,3	827	28,0	86	<0,001
Nie mam zdania w tej sprawie	5,3	226	2,3	7	0,009
Inne	0,7	32	0,7	2	-

Tabela 12. Porównanie preferencji badanych psychologów i studentów dotyczące tego czy rejestr psychologów powinien mieć charakter publiczny. Oczekiwania wobec regulacji w ustawie o zawodzie psychologa. Badanie OZZP 2019

Odpowiedź	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic P
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	
Tak, ale szczegółowy wykaz danych, które pozostają do wiadomości organów kontrolujących pracę psychologa oraz tych, które są ujawnione publicznie, powinien regulować osobny dokument	58,1	2483	60,3	185	0,227
Tak	30,4	1302	29,6	91	
Nie	6,8	292	7,8	24	
Nie mam zdania w tej sprawie	4,7	200	2,3	7	

Tabela 13. Porównanie preferencji badanych psychologów i studentów dotyczące tego, jakie dane powinny być gromadzone w ramach rejestru psychologów. Oczekiwania wobec regulacji w ustawie o zawodzie psychologa. Badanie OZZP 2019

Odpowiedź	Psychologowie n=1703		Studenci psychologii n=118		Istotność różnic P
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	
Imię i nazwisko	98,2	1668	99,2	117	0,383
Nazwę ukończonej uczelni, jej siedzibę i wydział	75,9	1290	74,6	88	0,288
Numer dyplomu uczelni, datę jego wydania i rok ukończenia studiów	75,5	1282	68,6	81	0,112

Odpowiedź	Psychologowie n=1703		Studenci psychologii n=118		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Rodzaj i stopień posiadanej specjalizacji, tytuł specjalisty wraz z datą ich uzyskania oraz nazwę jednostki organizacyjnej prowadzącej specjalizację	65,6	1115	65,3	77	0,346
Rodzaj i datę uzyskania stopnia/tytułu naukowego i nazwę jednostki nadzorującej	60,3	1025	62,7	74	0,521
Informację o skreśleniu z listy/rejestru	51,8	880	61,0	72	0,120
Datę i miejsce ukończenia stażu/pracy pod opieką	49,7	844	60,2	71	0,082
Informację o zawieszeniu wykonywania zawodu psychologa	48,6	826	51,7	61	0,462
Datę i miejsce urodzenia	48,4	823	54,2	64	0,301
Prawo do wykonywania zawodu w innym państwie	46,6	791	51,7	61	0,329
Informację o ukończonych studiach wyższych, podyplomowych, uprawnieniach o profilu innym niż psychologia	44,1	749	45,8	54	0,512
Informację o utworzonej specjalizacji/ścieżce zawodowej	36,7	624	36,4	43	0,379
Datę rozpoczęcia wykonywania zawodu po ukończeniu stażu	36,3	617	34,7	41	0,353
Informację o podjęciu wykonywania zawodu psychologa	35,0	594	41,5	49	0,163

Odpowiedź	Psychologowie n=1703		Studenci psychologii n=118		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Potwierdzenie dopełniania obowiązku kształcenia zawodowego oraz liczbę uzyskanych punktów	17,5	298	25,4	30	0,045
Datę rozpoczęcia ostatniej przerwy w wykonywaniu zawodu	16,2	276	22,9	27	0,071
Nazwę i adres miejsca pracy, REGON, datę zatrudnienia i stanowisko każdego kolejnego pracodawcy	12,8	217	16,9	20	0,160

Tabela 14. Porównanie preferencji badanych psychologów i studentów dotyczące tego, jakie warunki łącznie powinna spełniać osoba uprawniona do stosowania psychologicznych narzędzi diagnostycznych. Oczekiwania wobec regulacji w ustawie o zawodzie psychologa. Badanie OZZP 2019

Odpowiedź	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Posiadanie tytułu magistra uzyskanego po ukończeniu kierunku psychologa	86,4	3697	91,2	280	0,009
Posiadanie prawa do wykonywania zawodu psychologa	66,1	2828	64,5	198	0,228
Zakupienie/dostęp do zakupionego u wydawcy narzędzia	47,0	2010	52,1	160	0,042
Warunki, o których decyduje wydawca testu	41,8	1787	34,2	105	0,004

Odpowiedź	Psychologowie n=4277		Studenci psychologii n=307		Istotność różnic
	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	% osób odpow. na pytanie	Liczba osób odpow. na pytanie	P
Przejsście certyfikowanego szkolenia z zakresu jego stosowania	27,5	1175	43,6	134	<0,001
Nie mam zdania w tej sprawie	1,3	55	1,0	3	0,450

Zawód psychologa jest wykonywany samodzielnie zgodnie z zasadami aktualnej wiedzy psychologicznej, z zachowaniem staranności opartej na Kodeksie etyki zawodowej psychologa oraz z poszanowaniem intymności i prywatności odbiorcy działalności psychologicznej zgodnie z obowiązującymi przepisami oprawa.

W całej nowelizacji ustawy o zawodzie psychologa oraz projekcie Kodeksu etyki zawodowej nie znajdują się sformułowania: „działalność psychologa ma charakter służebny, jest służbą społeczną”. Natomiast używane są następujące sformułowania: „odbiorca usług, usługi psychologiczne, działalność psychologiczna, zawód psychologa zawodem zaufania publicznego”. Projekt znowelizowanej ustawy zawiera 80 artykułów, z czego 23 zawarte w rozdziałach I-III obejmują przepisy ogólne, zasady oraz prawo do wykonywania zawodu.

Natomiast 57 artykułów w rozdziałach IV-VI traktują o samorządzie zawodowym, odpowiedzialności dyscyplinarnej, relacji z przepisami karnymi i przepisach końcowych oraz przejściowych. Zastanawiający jest fakt tak szerokiego i uszczegółowionego potraktowania zasad administracyjno-organizacyjnych społeczności psychologów oraz prawnej i dyscyplinarnej odpowiedzialności bez odniesienia się do zasad moralnych i systemu wartości.

Końcowe refleksje

„Prawdziwe wartości polegają na oddawaniu części siebie lub nawet całości innemu. Co zrobiłam dla innego człowieka?” – tę końcową refleksję zapisaną na kartce pod notatkami do artykułu o psychologicznym

aspekcie służby Pani Profesor Krystyna Ostrowska zostawiła na biurku przed wyjściem do szpitala, gdzie niespodziewanie zakończyła swoją ziemską wędrówkę. Te ostatnie zdania napisane Jej ręką miały być motywem przewodnim do rozdziału podsumowującego ten artykuł, a stały się kłamrą spinającą jej ziemską służbę dla drugiego człowieka, opartą na fundamencie systemu wartości chrześcijańskich oraz bezinteresownie ofiarowywane dobro. Odniesienie do prawdziwych wartości i oddawanie siebie innemu człowiekowi w kontekście psychologicznego aspektu służby może stać się przesłaniem pozostawionym przez Autorkę tego artykułu dla następnych pokoleń psychologów oraz wszystkich tych, którzy mogą mieć wpływ na tworzenie prawa oraz zasad etyki zawodowej psychologów.

(Opracowanie i końcowa refleksja:
dr Marek Kulesza, mgr Michał Stańczuk).

Bibliografia

- Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Pallottinum, Poznań 2000.
- Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, https://www.coig.com.pl/lista_wykaz_poradni-psychologiczno-pedagogicznych.php (dostęp: 10.01.2023).
- Eckardt H.H, Hilke R., *Służba psychologiczna*; tł. z niem. Mariola Bazydło, Marta Smykała, Warszawa, Krajowy Urząd Pracy, 1994.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483).
- <https://placowki-doskonalenia-nauczycieli.edubaza.pl/> (dostęp: 10.01.2023).
- <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1964,pomoc-psychologiczno-pedagogiczna-w-szkolach> (dostęp: 10.01.2023).
- <https://www.ozzp.org.pl/images/do-pobrania/Raport-OZZP-Badanie-przekonan-srodowiska-psychologow-na-temat-usatawy-o-zawodzie-psychologa-i-samorzadzcie-zawodowym-psychologow.pdf> (dostęp: 9.02.2023).